

А.Коваль,

викладач Правничого коледжу

Львівського національного університету
імені Івана Франка**СТАНІСЛАВ ДНІСТРЯНСЬКИЙ — ВИЗНАЧНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОЗНАВЕЦЬ**

Станіслав Северинович Дністрянський народився у 1870 році в м. Тернополі [1, с.5.], в час, коли українські землі були поділені між Росією та Австро-Угорщиною, в час, коли український народ не визнавався на державному рівні, більше того — стояло питання про знищення українського народу як такого і його асиміляцію польським та російським народами. Хоча в Австро-Угорщині діяла конституція, яка була спрямована на захист прав національних меншин, але реально вона не виконувалась та не забезпечувала національним меншинам права на вільний розвиток.

Ст. Дністрянський — людина, яка народилась в тяжкий для українського народу час, яка завжди відчувала себе українцем, яка вірила у краще майбутнє свого українського народу і для цього робила все що від неї залежало. Спочатку Ст.Дністрянський прагнув визнання українського народу на державному рівні, згодом боровся за створення незалежної національної української держави, а після захоплення польською владою української держави завжди вірив у її воскресіння і утвердження як повноцінної європейської держави.

Ст. Дністрянський — людина, яка своєю працею створила нову сторінку в історії української юридичної науки. Науковий доробок вченого — понад 300 друкованих праць — поширюється на питання науки правознавства, історії та теорії права та держави, соціології та філософії права, конституційного, міжнародного, цивільного, сімейного та трудового права. У зв'язку з цим ми вважаємо, що значення наукової творчості Ст.Дністрянського не можна вивести лише через призму однієї галузі правознавства, а навпаки, лише в комплексному дослідженні наукової спадщини Ст.Дністрянського можна реально оцінити його значення як для тодішньої, так і для сучасної української правової науки.

Ст. Дністрянський ще з студентських років захоплювався вивченням австрійського цивільного права, після навчання у Віденському, Лейпцигському та Берлінському університетах Ст.Дністрянський став доктором права, далі до розпаду Австро-Угорщини своє життя він пов'язав з Львівським університетом, де працював на кафедрі цивільного права з українською мовою викладання. За цей час він очолив дану кафедру (його попередником був Олександр Огоновський), став надзвичайним та звичайним професором. Поряд з цим Ст.Дністрянський був редактором періодичних правових видань ("Часопис правника і економічна", "Правничий вісник"), депутатом від Галичини в Австрійському парламенті, засновником правових об'єднань ("Товариство українсько-руських правників", "Кружок правників"), учасником громадсько-політичних об'єднань (НТШ, Товариство прихильників освіти). Після розпаду Австро-Угорщини як держави Ст.Дністрянський з захопленням бере участь у будівництві нової української держави, він пропонує свої конституційні проекти "Устрій Галицької держави", "Конституція Західно-Української Народної Республіки", а вже після окупації українських земель він був одним з засновників Українського вільного університету, пише такі відомі європейському суспільству праці, як "Загальна наука права і політики", "Погляд на теорію права та держави", "Нова держава" та ряд інших.[2, с.1-40]

Ст. Дністрянський, незважаючи на панування в Австро-Угорщині позитивістської школи права, засновником якої був Дж. Остін та Огюст Конт, а відомим представником в Австро-Угорщині — Унгер, все-ж таки добре був ознайомлений з поглядами як природничої так і історичної школи права. Будучи спеціалістом з цивільного права, Ст.Дністрянський не завжди погоджувався з положеннями австрійського законодавства, зокрема з питаннями основ позитивного (державного) права, зобов'язального права, авторського права, опіки та піклування, заручин та ряду інших питань. Погляди Ст.Дністрянського висвітлені в окремих працях, які присвячені тому чи іншому питанню.

Ст. Дністрянський був добре обізнаний в історії держави і права як стародавніх часів, так і його сучасності, багато уваги приділяв питанням розвитку суспільства до виникнення держави, і власне "державу" розглядав як найвищу природну форму організації суспільства після подружжя, родини, роду та племені, а "право" — як регулятор суспільних відносин, який бере свій початок ще задовго до утворення держави. Вважав, що життя суспільства базується на двох чинниках: природному та економічному, і саме вони сприяють об'єднанню окремих осіб в межах природних об'єднань. Основою суспільства вважав "подружжя", в межах якого і зароджується право як регулятор суспільних відносин. Основи права Ст.Дністрянський вбачає також у житті суспільства, зокрема у правилах поведінки того чи іншого людського об'єднання, які з часом перетворюються з простих морально-етично-економічних правил поведінки у правові звичаї, формуючи тим самим "звичаєве право", яке, на думку Ст. Дністрянського, і повинно стати основою майбутнього позитивного (державного) права. Крім того, в державі з'являється новий правовий термін — "громадянство", який дозволяє визначити приналежність особи до однієї або іншої держави. В межах держави утворюються різні органи, організації, об'єднання громадян, які створюються для забезпечення нормального існування громадян в державі. Крім того, поруч з новоутвореними штучними об'єднаннями громадян в державі продовжують існувати і природні об'єднання осіб такі як подружжя, родина, рід, народ. "Народ" — це нове об'єднання, яке виникло через об'єднання племен і через створення спільної культури на спільній території для всіх об'єднаних племен. Висвітлюючи ситуацію, яка склалась у світі, Ст.Дністрянський пояснює її так: після утворення "держави", остання почала виступати як окрема організація і почала, незважаючи на інтереси суспільства, виставляти свої пріоритетні завдання, які дуже часто не співпадали з інтересами суспільних груп. В першу чергу держави часто ставили собі за мету захоплення територій, на яких вже існували держави, і на яких проживали різні народи з іншою культурою, звичаями, традиціями і т.д. Після такого захоплення підкорені народи завжди вставали в опозицію до державної влади та до корінного народу, бажаючи відновити власну державу, в якій пануватиме свій народ. Протягом історії відбулись такі історичні процеси, які призвели до того, що території окремих народів могли бути поділені між декількома державами, або в межах однієї держави могли бути території декількох народів. У зв'язку з такою ситуацією Ст.Дністрянський пропонує своє бачення виходу з такої ситуації: він пропонує одночасно зняти всі штучно утворені кордони держав та дати можливість усім народам світу самовизначитись щодо створення власної держави або мирного співіснування декількох народів в межах однієї держави. Тільки так, на думку Ст. Дністрянського, можна буде досягнути миру на землі між народами та державами.[3, с.6]

Дослідження історичних питань дозволило Ст.Дністрянському створити власну наукову теорію — теорію суспільних зв'язків. Ст.Дністрянський розглядає науку в її гармонійному існуванню і як знання про світ: про природу та про суспільство. Він вважає, що лише штучно можна поділити науку на природничі та суспільні науки, а серед них виділяти ще ряд наук. Найдавнішими, на його думку, були наука про природу, історія, філософія та право. Саме серед суспільних наук Ст.Дністрянський найважливіше значення надає науці правознавства, бо лише правознавство має завдання врегулювати різноманітні суспільні

відносини, всі інші ж науки є лише допоміжними у вирішенні даних проблем. Він вважає науку правознавство як таку, що тісно взаємодіє з іншими науками, а не відокремлену від інших наук. В результаті такої взаємодії можуть виникати ряд суміжних з іншими науками юридичних наук, зокрема, при взаємодії правознавства з історією виникає історія права та держави, при взаємодії правознавства з філософією виникає філософія права, з соціологією — соціологія права, з медициною — судова медицина і т.д.[4, с. 1-12].

Отже, Ст.Дністрянський, на нашу думку був засновником нової течії позитивістської школи права, як соціологічний позитивізм, і своїми поглядами сприяв зміні стереотипів, які існували у суспільстві в цей час, і створив нове бачення таких основних понять, як "право", "правознавство", "державна", "суспільство", "народ", "право народу на самовизначення", "особа", та ряд інших понять. Дуже багато тверджень теорії Ст.Дністрянського є актуальними і для сьогодення як у теорії права та держави, так і в цивільному, конституційному та міжнародному праві.

Література

1. Мушинка М. Академік Станіслав Дністрянський 1870—1935. - К., 1992.
2. Стецюк П. Станіслав Дністрянський як конституціоналіст. Львів, - 1999.
3. Дністрянський С. Загальна наука права і політики. Прага, - 1923, Т.1
4. Дністрянський С. Границі науки права. Рукопис. Без дати. С. 18// Державний архів Тернопільської області, Фонд № Р-3430, опис №1, Справа № 34.

С. Моїсєєнко,
студент V курсу юридичного факультету
Львівського національного університету
імені Івана Франка

СЕРЕДНЬОВІЧНА ЦЕРКВА-ДЕРЖАВА ТА ЇЇ МІСЦЕ У ФЕОДАЛЬНІЙ СТРУКТУРІ

Середньовічна християнська церква в силу своєї провідної ролі у процесах державного та політичного життя феодального суспільства залишила спадщину, що оцінюється не лише духовними, але й правовими та політичними категоріями. З погляду сьогодення католицька церква в період Середніх віків була більш зануреною у феодальну структуру, ніж би їй належало за чистими потребами релігійного життя. Феномен діяльності Церкви-держави в період середньовіччя потребує наукових досліджень правників, на основі яких стане можливим скласти реальну схему розвитку держав, політичних та правових теорій цієї доби.

Слід відзначити, що християнська церква не весь період свого існування активно приймала участь у політичному житті. З своїх початків християни та їх громади радше відмежовувалися від світської влади, ніж прагнули стати її частиною. Первинне християнство не було силою, що консолідувало суспільство в межах існуючої тоді Римської імперії. Попри факти переслідувань християн з боку певних римських володарів, загалом християнство не розглядалося як конкурент урядовим структурам, а отже не виявляло себе як певна політична група тиску, здатна на стрімке поширення своїх ідей. Ситуація змінилась лише у IV ст.н.е. після визнання католицької християнської громади імператорською владою, що не тільки зробило Церкву суб'єктом права, але й дозволило зайняти привілейоване становище у порівнянні з іншими існуючими на той час релігіями.

Процес становлення християнської Церкви як особливого учасника феодальних державно-політичних відносин тривав не одне століття, пережив розпад Римської імперії, розвиток і падіння імперії Каролінгів та ін., призвівши в кінцевому випадку до доби папської могутності у XI-XIII ст. н. е. Саме в цей період християнська Церква і стала повноправним феодалом, своєрідною політичною організацією, посідаючи найвищу ієрархічну сходинку у структурі феодального суспільства.

Аналіз діяльності християнської Церкви середніх віків дозволяє виділити ряд категорій, що окреслюють основні риси Церкви, і є дуже знаковими для феодальних середніх віків:

"Церква як великий землевласник" Дійсним є те твердження про те, що християнська Церква володіла матеріальними благами, а більше - значними земельними площами. Будучи суб'єктом права, Церква акумулювала землі та нерухоме майно, одержане від окремих мирян та феодалів, а здебільшого від Імператорів в дар. Виходячи із специфічної жорсткої церковної ієрархії, всі одержані землі, що часто знаходилися в різних державах, належали єдиній церковній структурі. Постійне зростання земель зрештою сприяло процесам феодалізації церкви. У період Високих Середніх віків католицька Церква-державна була найбільшим землевласником в межах християнського світу. В правовому розумінні Церква органічно входила в феодальний середньовічний світ, маючи у своїй власності землі, міста, залежне населення. Римський єпископ-Папа, будучи главою всієї церковної структури, мало чим відрізнявся від сучасних йому монархів у використанні методів політичної боротьби за здобуття матеріальних благ.

"Церква як носій суверенної влади" У своїх власних справах Церква завжди виборювала право автономії від світської влади. Процес повного виходу з під влади імператорів не завершився у середньовіччі, проте у Високих середніх віках (XI-XIIIст.) Церква-державна могла приймати достатньо самостійні рішення не тільки щодо кліру чи то звичайних християн, але й по відношенню до інших феодалів. На землях, що належали Церкві на праві власності, Папи та єпископи здійснювали автономну владу як звичайні феодали. Влада Папи над всією церковною структурою відрізнялась верховенством, тобто всі рішення Папа приймав особисто, здебільшого не враховуючи політику окремих кліриків чи то світських володарів, навіть наймогутніших як на ті часи. Фактично, за винятком періодів церковних Соборів, Папа здійснював управління всією діяльністю Церкви, і був єдиним джерелом її влади, здатним реально впливати на суспільні відносини в межах всього християнського світу.

Особливе місце посідала Церква у класичних феодальних сюзерен-васальних відносинах. У християнізованому світі XI-XIII століть майже кожен феодал в силу належності населення його земель до християнської Церкви, сам ставав її васалом. І ця залежність не лише не відрізнялась від класичної схеми феодальної влади, але й давала васалу можливість зміцнити свої політичні позиції, спираючись на духовну доктрину та підтримку Пап. Отож вірних васалів у Церкви-держави було більше, ніж у наймогутнішого на той час феодала.

"Церква як правотворча та просвітницька структура." Відомий американський футуролог Олвін Тоффлер якось зазначив, що в середньовіччі Церква виконувала функцію засобу масової інформації, сприяючи поширенню знань при відсутності інших альтернатив. З цим твердженням важко не погодитися, оскільки:

1. У церковній структурі працювали найосвіченіші люди того часу, що створили не лише досконалу церковну ідеологію, але й канонічне право, заклали основи християнської правової та політичної теорії.